

Sibiras vakar ir prieš 40 metų

Per stiklą matėsi raišys, išdėstytos vertikaliai kryptimi. Perskaityti, išmėgę lapele iš kryžiaus, negalėjome. Jis buvo visas geltonas, vos kas trečia raidė matėsi, tad vežamės į Vilnių, gal eksperimentai nustatys, kam jis skirtas.

Sutvarkėme kapines gana greitai, atstatėme varčius, žyminius kapų pradžia ir, valruotojo paprasde, važlavome gal 3–4 kilometrus atsigalvinti į upele, kuris turi stebuklingą galią. Visti, kas iš jo atsigeria arba jame išsimaužia, būtinai sugrįžta į šią vietą dar kartą. Ar išsiplūdytys tai, gyvenimas parodys... Taigi papildę vandens atsargas, atsigalvinę šaltu šaltinio vandeniu, prisimėnė mūsų vandens telkinius. Buvo laikas, kada ir iš Lietuvos bet kurio upelio galėjai gerti. Dabar pabandyk atsigerti Nevėžio, Nemuno vandens? Sibire dar ir po šiai dienai žmonės, gyvenantys netoli vandens telkinio, nekasa šulinio...

Liepos 26 dieną atsišveikino su svetingais Tainikais ir vėgį išskrido „kukurūzniku“ į Cerechovą. Ten sėdom į traukinį ir grįžome į stotį „Belaja“, iš kur pradėjome savo maršrutą. Iš stoties patraukėme į greta esančią gyvenvietę. Vos spėjome pasirodyti Taitenkos gatvėse, vietiniai gyventojai lipo ant tvorų, su dideliu susidomėjimu apžiūrindami mus. Praėjė pro paskutinius smalsuosius, trumpam sustojome palaukti vadovo, kuris pavijo mus su pasiskolintu dviračiu. Pasirodo, jis sutaręs su vietinės mokyklos mokytoja, kad apsisistoms mokykloje. Tuo metu ėmė lyti, temo, tad ilgai nevarstė patraukėme į mokyklą. Deja, mokykla buvo tik ką po remonto, tad visi 13 apsisistojome direktoriaus namuose. Ten, tikra to žodžio prasme, ga-

vome viską. Puikiai pavakarieniavę sugulėme, mintyse galvodami apie ryt dieną.

Atsikėlėme žvalūs, gerai pailsėję. Tad nieko nelaukdami išsiiruosėme į kapines. Kapinių valdas pakenciamas, netgi geras, palyginti su Tainikų arba Kurtu-ji. Iškirė krūmus, radome keilių lietuvių tremtinių kapus.

Grįždami sutikome lietuvių, buvusią tremtinę. Pasikalbėję išvažlavome autobusą į Uolje-Sibirską. Siame mieste taip pat aplankėme kapines. Reikia pažymėti, kad užrašai ant kryžių buvo labai fymūs, lengvai įskaitomi. Padarę kapinių planą, grįžome į stotį, iš kur autobusu važlavome į Taitjanus. Taitjanai — taip pat nemaža gyvenvietė. Pirmasis įspūdis, išlipus iš autobuso, buvo toks, tarsi išlipi į salą, kurios gyventojai niekad nėra matę svetimo žmogaus. Iš visų pusių ėmė lėkti motociklai, mopedai, ant jų — jaunimas. Nuojautė sakė man, kad nebūsimė taip svetingai priimti kaip Tainikuose. Taip ir buvo. Perėję miestelį, taip pat supamų tiltu persikėlė per upę, išsiiruosė stovyklavietę. Čia, kalnų papėdėje, rinkome grybus, žvejojome. Vakare atėjo vietiniai jaunuoliai. Nežinau kodėl, tačiau jaučiau nerimą. Pasiūliau pakaltomis budėti. Keltėmės kas 2 valandas, aš budėjimą baigiau 4 val. 30 min. ryto.

Išaušo liepos 28-oji. Rytė ėjome tvarkyti kapų, kurių čia buvo nemažai. Keturiess pas lietuvių, buvusius tremtinius. Aš aplankiau Juozą Juozaitį. Jis man štai ką papasakojo (kalba netalsyta). „Gimiau 1934 m. Kauno rajone. Mokliausi Veiverių gimnazijoje, baigiau du skyrius. Lietuvoje turėjome 30 hektarų žemės. 1948 metų gegužės 22-osios naktį at-



važiavo kareiviai, sustatė visus į kampa, ant stalo pastatė pulemiotą. Iki ryto nieko neišleido, o iš ryto — į vagonus. Seimoje buvome 5 valkal. Centru Rusijos važiuojant duoda vo sribos, o šlaip maitinomos kas ką turėjome. Atvežė į Uolje (Uolje-Sibirską). Ten „pirkliai“ mumis turgavojo. Apie 300 šelmų atsidūrė čia. Stipresnius paliko miško kirsti, o silpnesnius išvežė į Zimą. Vietinių buvo 30 šelmų, o mūsų 300. Šlaip taip sutarėm.

Iki magazino apie 100 kilometrų, priedo sėdi su sargu, medžių juok negrausit? Kad ir turėjome pinigų, jų tuos rublius irgi negrausit. Kas dirbo, gaudavo 400–600 gramų duonos, kas nedirbo — 200 gramų, kaip du pirštai. Du kartus per parą atsikand, ne tik už pinigų, bet ir už duoną reikėjo dirbti. Du bandė beiti iki Uoljės. Nedaėjo. Sako, eikit dirbti, gausit pasus ir išvažiuosit. Kas dvi savaites arba kas mėnesį, pasukit kas keli mėnesiai eidavome pasrašyti, kad nepabėgome. Neturėjome pasų, todėl duodavo spravkę, kad mes čia dirbame, ant kiek dienų paleido, kad kitas pagavęs su savimi neišsivežtų, nes neturėjome dokumentų, o

tai jrems į nugara pidiolę, ir darai ką jie tau liepia. Dabar jau visa šita atgyventa.

1958 metais buvau grįžęs į Lietuvą. Neregistravo, nėjo į darbą, ustrojta. Nedirbt, negauni pripiskos. Taip 9 mėnesius bilso, ir nori nenori turėjau vėl už savo pinigų į Rusiją išvažiuoti. Ištrėmė 10 metų, sugrįžau — ir vėl. Jei kas nori, tegul atvažiuoja manęs pasilimti, ir tai Lietuva man tik visą gyvenimą sugriovė. Dabar visi čia žmonės vienodi, nieks nieko nevaiko. Su kalba buvo šiek tiek sunkiau, o dabar kaip nori, galiu ruskai, galiu lietuviškai. Per 40 metų visko išmokau, rusai jau nebeatiskiria. Dabar viską turu. Savo atidirbau (41 metal darbo stažas). Jeigu būtų duotų, gal dar... Rusijoje aš ligiau gyvenęs, turu žmogų ukrainietę. Ji taip pat tremtinė. 1946 metais atvežta į Stalų prie Bialo, Omsko srity gyvena tiotka, pusbroliai, trys broliai gyvena Lietuvoje. Siemet gavau reabilitavimo pažymą (reabilituotas 1988 spalio 26 d.).

Padėkoję už pasakojimą, sugrįžome į stovyklą. Ten padėjome ruošti

pietus, laukėme grįžtančių draugų. Visiems susirinkus, pavalgėme, ir visi norintys patraukėme į kalnus pasigrožėti tik Sibiro žemei būdinga gamta. Užlipome ant aukščiausios viršukalnės, pažvelgėme žemyn ir tarsi ant delno išvydome Taitjanų gyvenvietę, namai tapo mažomis dėžutėmis, žmonės — judančiais taškais. Pasigrožėję gamta iš viršukalnės leidomės atgalios, pakelyje rinkdami grybus.

Vakaras atėjo labai greitai, deja, buvo žymiai sunkesnis už pirmąjį.

Viskas prasidėjo apie 22 valandą, kada į mūsų poilsavietę pradėjo rinktis vietiniai jaunimas. Vadovų tuo metu nebuvo, mes bandėme tarpusavyje rasti bendrą kalbą, tačiau iš to nieko neišėjo, nes neprasyti svečiai ėmė jaustis mūsų padėties šeimninkais, reikalavo trispalvių kepurėlių, prožektorius, nors dar vakar vadovų buvo aiškiai pasakyta, kad kepurėlių dovanooti, parduoti negalima. Galiausiai buvau priverstas bėgti ieškoti vadovų (buvo arti 24 val.). Kiek žinojau, jie turėjo būti pas lietuvių Juozą Gervę. Perėjęs laukymę, atsidūriau ant supamo tilto. Tamsu, nors į akį durk. Stengiuosi įžiūrėti klauyrmes, nes tilto dugne vietomis riko lentų. Perėjęs į suikau vietinius pareigūnus. Paklausiau jų, kaip nueiti pas buvusį tremtinį Gervę. Milicininkas atsakė man, kad Gervė yra toks pat tarbybinis pilietis, kaip tu arba aš. Tada jis paklausė, iš kur aš. Atsakius, sekė jo paaiškinimas, kad Gervė tada, kai jis čia atvažiavo, buvo tik penkeri metai ir įsiai tremtinis ne laikomas. Taip pat teko išgirsti tokius žodžius, kad

istorija išaiškinti, buvo Stalino represijų aukos ar ne, o vadovams liepė pasakyti, kad ryte pas jį prisistatytų. Deja, tai neįvyko. Viena žodžių — gyvas stalinisto paveikslas. Tai supratu gana greitai, tad atsiprašiau už nevykusį išsireiškimą ir patraukiau toliau Nors ir labai nenorom, jis parodė man teisingą kelią. Dar šiek tiek apsiaklausinėjęs, suradau mūsų vadovus. Jie jau ruošėsi grįžti, bet mano pasirodymas juos išjudino žymiai greitai. Abu Juozai sėdo ant motociklo (vadovo vardas taip pat Juozas), na o aš ir vadovė — į stovyklą bėgti. Atbėgę radome vietinius susiruošusius važiuoti, mat 10 minučių anksčiau prieš mums pasirodant grįžo kitas vadovas, kuris su vienu iš mano draugų buvo išėjęs į kapines prikaliti atminimo lentos. Ten sutiko lietuvių, kurie buvo atvažiavę išsikasti palaikų, tad po kalbui užsitęsęs, jis netgi nenujautė, kad mes vieni. Tą patį galvojau ir anie du vadovai. Bet viskas gerai, kas gerai baigiasi. Tai buvo pamoka visiems, ir šities daugiau nieko panašaus neatsitiko.

Naktį vėgį teko budėti, nes saugumu niekas nebuvo garantuotas.

Kėlėme 7.30. Naktį po visų nuotykių miegoti teko keturias su puse valandos. Beveik dvi paras bemiego (!). Aušo diena. Kelionų diena. Iš Taitjanų riedėjome autobusu į Angarską. Iš Angarsko į Irkutską. Iš Irkutsko traukiniu iki Vichino stoties. Tad, pasiekę ją tikrai vėdurnaktį, likome nakvyne.

(Nukelta 4 psl.)



Taip atrodė lietuviškos kapinės.



Prie aptvarkytų kryžių tvirtiname į emblemas panašias lentas.

Sibiras vakar ir prieš 40 metų

(Atkelta iš 3 psl.)

Liepos 30 diena. Rytė pabudome gana anksti ir išėjome ieškoti kelio į Sabalinę oziora, vieną gražiausių Sibiro vietų. Suradę jį, supratome, kad teks eiti per taigą, neapdrėpimus miškų masyvus. Būtent tądien man atsitiko tai, ką aš prisiminsiu visą gyvenimą. Nuotykiu tai gal nepavadinsi, greičiau laimingu atsitiktinumu. O atsitiko štai kas.

...Vos išėjus į taigą, aš truputėlį atsilikau (turėjau atleisti kuprinės diržus). Taigi šiek tiek paėjėjęs į priekį pamačiau du kelius, vienas suko į kairę, kitas į dešinę. Už manęs dar labiau atsilikęs turėjo eiti vienas iš vadovų. Gera! Išžiūrėjęs pastebėjau rodyklę, padarytą iš šakos ir akmenų, pasuktą kairiojo kelio pusėn. Siame takelyje aiškiai matėsi nesėnų vibracijų antspaudai. Paėjėjęs kiek, nusprendžiau padidinti tempą ir pasivytį priekyje einančius draugus. Deja, net ir pradėjus bėgti, priekyje nieko neradau. Galiausiai, netekęs jėgų, kelis kartus smarkiai kritau. Paskutinis virtimas išties išimtinis — su 20 kg kuprine nusiritau nuo akmenuoto skardžio. Atsitokėjęs nusimečiau kuprinę ir nuėjau į gretimą upelį atsigerti. Šiek tiek atsigavęs ėmiau galvoti, ką daryti. Kuprinėje maisto dar turiau. Blogiausiu atveju kelias dienas pragyvensiu. Betgi paskui turėtu eiti vadovas. Jeigu aš ėjau teisingai, jį būtinai sutiksiu. Jei ne, — grįšiu į stotį ir lauksiu draugų. Taigi nieko nelaukdamas patraukiau atgalios. Paėjėjęs dar kilometrą išties sutikau vadovą. Jis ėjo tomis pačiomis pėdomis, kaip ir aš. Pasirodo, visa grupė buvo pasukusi klaidingu keliu, o vadovas ėjo žvalgybon. Jo manymu (o taip ir buvo) aš turėjau būti kažkur netoliese. Maždaug po 15 minučių susirinko visa grupė ir toliau keliavome kartu. Trasa kuo toliau, tuo labiau sunkėjo. Jėgos seko. Ko norėti, „pasiklydes“ maždaug 3 — 4 kilometrus bėgav per taigą, turėdamas 20 kg svorį ant nugaros. Rūbai šlapi, batal taip pat. Ėmė lyti, kuprinė visiškai permirkę, kelias tapo klampyne. Kas 50 metrų išsėjome, o sustojus nesinorėjo eiti, bet eiti reikėjo. Visą kūną užliedavo silpnumas. Nuo praeitos dienos vakaro dar nebuvau nieko valgęs. Kišenėje užčiuopiau kelias vitamino su gliukozės tabletes. Apsidžiaugiau. Daug kartų kritau, daug

kartų keikiau save, kad išvažiuoju į tokią ekspediciją. Bet tai buvo paskutinis kartas, kai aš galėčiau.

Batal slydo, rankos ėmė drebėti, netoliese radau pamestą lazda. Ją pasiramščiuodamas kopiau į akmenuotas kalvas. Paskutiniai metrai buvo įveikti itin sunkiai, tik valios ir užsispyrimo dėka. Ir pagaliau, pagaliau taip laukti ežerai, esantys 2000 metrų virš jūros ly-

beveik 14 valandų. Liepos 31 dieną sutikau sveikas. Ligos požymių kaip nebūta! Dvi dienas Sabalinėje oziora viljo. Rytą pabudavau višas šlapias, nors palapinė būdavo iškelta storu polietilenu. Atsikėlęs pirmiausia išsipildavau iš sportbačių vandeni. Antrąją dieną pabudus vos ėjo ištiesti nugara. Pradžioje bandžiau žvejoti, deja, nesėkmingai (maisto atsargos ėjo į pabaigą). Dvi dienas

žiuodami grožėjomės Baikalo ežerą, o krantas, esantis už 45 kilometrų, atrodė daugį daugliausia už 5 kilometrų.

Sliudenką pasiekėme apie 19 valandą. Stotyje užkandę apsistojome nakvynei vagone-viešbutyje.

Rytė pabudino triukšmas. Įėjusi į vagoną, valytoja išvadino mus „diktor“ ir dar kai kuriais žodžiais, tad šiek tiek uždžials, tad šiek tiek užkandę išėjome iš „svetainkų“ vagono į stotį laukianti traukinio, kuriuo išvažiavome į Baikala. Traukinyje sutikome latvius, taip pat turistus, kartu dainavome liaudies dainas, kalbėjomės. Baikala pasiekėme labai vėlai, beveik vidurnaktį — tad šiek tiek snustelėjome, nes vos išaušus laivu plaukėme į Listvenką.

Listvenka — miestelis Baikalo ežero pakrantėje, kupinas turistų, svečių iš kitų pasaulio šalių. Čia turėjo susitikti visos grupės (jų buvo keturios). Mūsų 4-oji atvyko į Listvenką paskutinė. Tik išlipę iš laivo patraukėme ieškoti savo draugų. Neilgai trukus juos radome. Kiek buvo džiaugsmo susitikant! Vakare mus (pirmą kartą nuo ekspedicijos pradžios) aplankė ekspedicijos vadas Arvydas Kalėda su Gintare Adomaityte. Pastaroji pavardė tikriausiai gerai žinoma visiems „Komjaunimo tiesos“ skaitytojams. Sustikę pasakojome patirtus nuotykius. Štai pirmoji grupė niekaip negalėjo atsiginti nuo žurnalisto ir fotografo. Arvydui Kalėdai labai nepasisekė. Jis liko be kuprinės ir palapinės pačią pirmą ekspedicijos dieną. Tad kur galėjo, ten glaudėsi.

Simboliškai išsimaudę Baikalo ežerą, paskutinį kartą pasivaikščioję po kalnus, išvažiuoju į Irkutską. Iš ten — lėktuvu iki Leningrado. O paskui — traukiniu į Vilnių. Taip baigėsi mano odisėja Sibire. Įspūdių, tikluosų, užtek visam gyvenimui. Labiausiai padėjo man šioje ekspedicijoje draugystė. Nors mūsų buvo trylika, visi buvome kaip vienas. Tokių žmonių vargu ar būtu tiksliau. Juos aš pažinau sunkiame kelyje ir tikluos, kad mūsų trylikukas dar ilgai bus kartu.

Baigdamas šį straipsnį, norėčiau nuoširdžiai padėkoti visiems, padėjusiems man deramai pasiruošti ekspedicijai.

Mindaugas SPUCIS
Sakų Z. Angariečio
vidurinės mokyklos
abiturientas



Pirmasis betoninis antkapis, sutiktas Taiturkoje.

AUTORIAUS nuotr.

giot! Pirmieji mus buvo aplenkę maždaug 15 minučių. Tad jie, šiek tiek pailsėję, išėmė maistą. Jau seniai tokia skani buvo sausa duona su dešra (beje, tai buvo pagrindinis mūsų maistas). Šiek tiek pailsėję, užvalgę patraukėme į būsimą stovyklavietę, esančią viename ežero pusiasalyje. Nuėjė tuos paskutinius metrus, sušokome į ežerą maudytis, praustis. Išlipus iš vandens ėmė krėsti šaltis. Nejaugi susirgau? Vadovas pažūrėjo pulsą, davė karšto pieno su medumi, draugai padarė duonos ir sūrio sumuštinį, išvirė grikių košės. Užmigau. Draugų paskaičiavimu išmiegojau

šalį taip pat ištvėrė susiruošę maisto atgalios. Pradžioje tikėjomės eiti per taigą dvi dienas, tačiau pakelyje sutikome turistus, kurie plaukė baldarėmis, tad paprašius paėmė du mūsų vadovus ir keletą sunkesnių kuprinų. O mes ėjome žymiai greičiau. 25 kilometrų kelią įveikėme per 6 valandas. Išėjė iš taigos, suradome vadovus, kurie jau buvo išrinkę vietą stovyklavietei, išvirę arbatos. Vakare, kaip paprastai, susibūrėme prie laužo pasišildyti, pasiklausyti įdomių istorijų, padainuoti liaudies dainų.

Rugpjūčio 3 dieną atsivertinome su taiga ir išvažiuoju į Sliudenką. Va-